KAMPIRTEPA: AMUDARYO BO‘YIDAGI QADIMIY SHAHAR

Shaxnoza Quvvatova

Termiz arxeologiya muzeyi katta ilmiy xodimi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Surxondaryo viloyatida, Amudaryoning o‘ng sohilida joylashgan qadimgi Kampirtepa shahar xarobasining tarixiy-arxeologik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda Kampirtepaning Shimoliy Baqtriya tarixidagi o‘rni, uning shakllanish bosqichlari, shaharsozlik va mudofaa tizimi, savdo-iqtisodiy faoliyati, madaniy aloqalari hamda Kushonlar davridagi taraqqiyoti arxeologik materiallar asosida yoritiladi. Maqolada mavjud ilmiy adabiyotlar qiyosiy-tahliliy usulda o‘rganilib, Kampirtepaning nafaqat mahalliy, balki Markaziy Osiyo sivilizatsiyalari tarixidagi muhim savdo, madaniy va strategik markazlardan biri bo‘lganligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: Kampirtepa, Amudaryo, Oks, Baqtriya, Shimoliy Baqtriya, Toxariston, ellinizm, Kushonlar, Aleksandriya Oksiana, arxeologiya, shaharsozlik, numizmatika, epigrafika, Buyuk Ipak yo‘li.

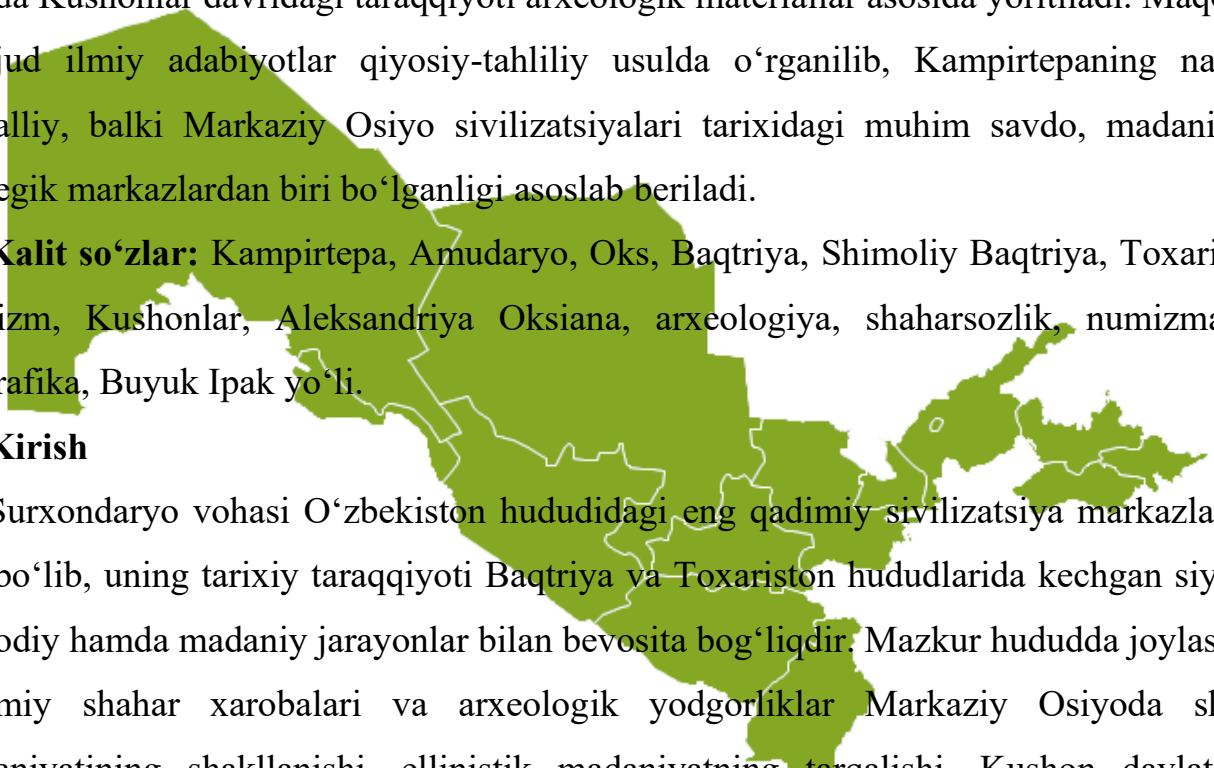

Kirish

Surxondaryo vohasi O‘zbekiston hududidagi eng qadimiy sivilizatsiya markazlaridan biri bo‘lib, uning tarixiy taraqqiyoti Baqtriya va Toxariston hududlarida kechgan siyosiy, iqtisodiy hamda madaniy jarayonlar bilan bevosita bog‘liqdir. Mazkur hududda joylashgan qadimiy shahar xarobalari va arxeologik yodgorliklar Markaziy Osiyoda shahar madaniyatining shakllanishi, ellinistik madaniyatning tarqalishi, Kushon davlatining taraqqiyoti hamda Sharq va G‘arb o‘rtasidagi savdo-madaniy aloqalarni o‘rganishda muhim manba hisoblanadi.

Tadqiqotning metodologiyasi

Tadqiqotda tarixiy-qiyosiy, arxeologik-stratigrafik, tipologik, tarixiy-geografik va manbashunoslik usullaridan foydalanildi. Kampirtepa bo‘yicha olib borilgan arxeologik qazishmalar natijalari, ilmiy maqolalar, monografik tadqiqotlar, yozma manbalar hamda xalqaro tashkilotlarning ma’lumotlari o‘zaro qiyosiy tahlil qilindi.

Yodgorlik tarixini o‘rganishda moddiy madaniyat namunalari, jumladan, me’moriy qoldiqlar, keramika, tangalar, metall buyumlar va epigrafik materiallar muhim manba

sifatida qaraldi. Shuningdek, Kampirtepaning geografik joylashuvi qadimgi Baqtriya va Oks vodiysidagi savdo-kommunikatsiya tizimi bilan bog‘liq holda tahlil qilindi.

Kampirtepa Surxondaryo hududidagi muhim arxeologik yodgorliklardan biri bo‘lib, Amudaryoning qadimgi Oks daryosi bo‘yidagi strategik hududda joylashgan. Uning geografik o‘rni qadimda savdo, harbiy va kommunikatsion markaz sifatida shakllanishiga katta ta’sir ko‘rsatgan.

Yodgorlikning shaharsozlik va mudofaa tizimi sitadel, xandaq, qal’a devorlari, minoralar hamda quyi shahardan tashkil topgan. Ushbu tuzilma Kampirtepaning rivojlangan harbiy-mudofaa va shaharsozlik an’analariga ega bo‘lganini ko‘rsatadi.

Arxeologik qazishmalar natijasida sopol va metall buyumlar, tangalar, xo‘jalik anjomlari, bezaklar hamda turli yozuv namunalari topilgan. Mazkur topilmalar Kampirtepa aholisi xo‘jalik, hunarmandchilik va savdo faoliyati bilan shug‘ullanganini, shuningdek, turli madaniyatlar bilan faol aloqada bo‘lganini ko‘rsatadi.

Kampirtepaning Aleksandriya Oksiana bilan identifikatsiyasi yodgorlik tarixining muhim va bahsli masalalaridan biridir. E. V. Rtveladze tomonidan ilgari surilgan ushbu qarash arxeologik, geografik va yozma manbalarni qiyosiy tahlil qilishga asoslangan. Shu bilan birga, mazkur identifikatsiyani yakuniy tarixiy fakt sifatida emas, balki ilmiy jihatdan asoslangan gipoteza sifatida baholash maqsadga muvofiqdir.

Kushonlar davrida Kampirtepa Shimoliy Baqtriyaning muhim savdo va madaniy markazlaridan biri sifatida rivojlangan. Yodgorlik materiallarida yunon, mahalliy Baqtriya va hind madaniyatlariga xos unsurlarning uchrashi qadimgi Markaziy Osiyoda kechgan madaniy sintez jarayonlarini o‘rganish imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Kampirtepa ellinistik va Kushon davrlari tarixini o‘rganishda muhim manba hisoblanadi. Uning strategik joylashuvi, rivojlangan mudofaa tizimi, hunarmandchilik va savdo faoliyati, shuningdek, turli madaniy an’analarning o‘zaro uyg‘unligi yodgorlikning Shimoliy Baqtriya tarixidagi alohida o‘rnini belgilaydi. Kampirtepa materiallari orqali qadimgi shahar madaniyatining rivojlanishi, savdo-kommunikatsiya aloqalari va turli sivilizatsiyalar o‘rtasidagi madaniy almashinuv

jarayonlarini chuqurroq o‘rganish mumkin.

Kelgusida Kampirtepa tarixini GIS texnologiyalari, raqamli arxeologiya, paleogeografiya va yangi epigrafik tadqiqotlar asosida yanada chuqur o‘rganish muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rtveladze E.V. Александрия Оксианская – Кампыртепа: город-крепость на берегу Окса. Toshkent, 2019.

2. Rtveladze E.V. Кампыртепа – Александрия Оксианская: город-крепость на берегу Окса в эллинистическое и постэллинистическое время (конец IV в. до н.э. – I в. до н.э.) // Материалы Тохаристанской экспедиции. Археологические исследования Кампыртепа. Toshkent: San’at, 2017. Научные проблемы.

3. Rtveladze E.V. Parthians in the Oxus Valley. Struggle for the Great Indian Road // Anabasis. Studia Classica et Orientalia. 2011. Vol. 2. P. 149–178. Журналы Университета Жешува.

4. Rtveladze E.V., Pugachenkova G.A. Северная Бактрия – Тохаристан. Очерки истории и культуры. Toshkent, 1990. O‘zbekiston Elektron Ilmiy Kutubxonasi.

5. Pugachenkova G.A., Rtveladze E.V. Дальверзинтепе – кушанский город на юге Узбекистана. Toshkent: Fan, 1978. Научные проблемы.

6. Ruzanova S.A. Металлообрабатывающее ремесло Северной Бактрии: результаты исследования материалов с поселения Кампыртепа // Проблемы истории, филологии, культуры. 2016. № 4. Проблемы истории, филологии, культуры.

7. Pidaev Sh.R. Поселения Кушанского времени Северной Бактрии. Toshkent, 1978. Tamaddun Nuri Jurnali.

8. UNESCO World Heritage Centre. Ancient Termiz. Tentative List. Kampirtepa bo‘yicha arxeologik va tarixiy ma’lumotlar. UNESCO World Heritage Centre.

9. Institute of Archaeology of the Russian Academy of Sciences. Археологическое изучение крепости Кампыртепа в Узбекистане. Moskva, 2010. Археология.

10. Uzbekistan Travel. Kampirtepa. Surxondaryo hududidagi yodgorlikning tarixiy va arxeologik tavsifi. Узбекистан.Тревел.